

Brugse kranten en gazettiers in de Spaanse Nederlanden

In zijn belangrijke bijdrage tot de persgeschiedenis van het Ancien-Régime (1) heeft de ijverige Brugse stadsarchivaris, A. Schouteet, duidelijk gemaakt dat na het verdwijnen van de wekelijkse krant van Nikolaas Breyghel „*Nieuwe Tydinghen uyt verscheyde ghewesten*” (2), na 1645 andere gazettiers te Brugge aan het werk bleven en kranten lieten verschijnen, waarvan echter geen exemplaren bewaard zijn.

Dat in 1666 wel degelijk te Brugge nog steeds nieuwsbladen van de pers kwamen, blijkt uit een optreden van het Brugse stadsmagistraat, dat door A. Schouteet uitvoerig wordt besproken. Op 30 juni 1666 worden nl. de drie drukkers-uitgevers van nieuwsbladen, Lucas vande Kerkhove, Alexander Michiels en de zoon van de weduwe van Jan Clouwet, op het stadhuis ontboden, waar hun een beslissing van het schepencollege wordt medegedeeld. Voortaan zou te Brugge nog slechts één

(1) A. Schouteet, *Nieuwsbladen te Brugge in de 17e eeuw, in Handelingen van het Genootschap „Société d'Emulation” te Brugge*, dl. XCIX, 1962, pp. 83-90.

(2) Op de Stadsbibliotheek te Brugge worden 83 nummers en een extranummer van deze krant bewaard. Zij werden samen- gebonden met 25 nummers van de *Extraordinaris Post-Tijdinghen* van Willem Verdussen, geprivilegieerd gazettier van Antwerpen, met 8 nummers van *Den Ordinarissen Postilioen* en 1 nummer van *Le Postillon ordinaire*, beide van de geprivilegieerde gazettier Martin Binnart uit Antwerpen, en een paar exemplaren van de Hollandse gazettiers Caspar van Hilten en Broer Janszoon. De 83 nummers van Breyghel dateren van tussen 24 maart (nr. 12) 1637 en 24 januari (nr. 4) 1645. Deze buitengewoon belangrijke bundel oude kranten werd door de bekende historicus van de oude pers, Folke Dahl, niet gebruikt. Niet alleen voor de geschiedenis van de Brugse pers, maar ook voor deze van Antwerpen is de bundel van zeer groot belang. Hieruit blijkt o.m. dat het eerst bewaarde nummer van *Den Ordinarissen Postilioen* van Binnart niet dateert van 19 augustus 1639, zoals Folke Dahl (*Nouvelles contributions à l'histoire des premiers journaux d'Anvers*, in *La chronique graphique*, 5 maart 1939) aangaf, maar wel van 21 april 1637.

nieuwsblad mogen verschijnen en de toelating hiervoor zou geschonken worden aan degene, die voor dit monopolie de hoogste som aan de stad zou betalen. Uit een nieuwe beslissing van het schepencollege van 22 juli 1666 blijkt echter dat tussen de drie genoemde Brugse drukkers een compromis was gevonden, dat door de stadsoverheid werd aanvaard. De Brugse krant zou in de toekomst tweemaal per week, nl. op dinsdag en vrijdag, verschijnen en beurtelings door een van de drie vermelde drukkers worden uitgegeven. De censuur ervan zou verzekerd worden door meester Jacob Talbout, griffier van de stadsthesaurie, en de drukkers zouden voor deze toelating een som van 8 pd., 6 sch. en 8 d. aan de stad uitkeren tot ondersteuning van de armen. Uit de beide stukken, die door de Brugse stadsarchivaris als bijlagen van zijn interessante studie worden gepubliceerd, blijkt dat tegen de Brugse gazettiers klachten waren gerezen wegens hunne partijdige berichtgeving. Zij moesten zich, evenals alle gazettiers uit het Ancien-Régime, beperken tot „*simpelick te verhaelen de maeren ende tydinghen*”.

Al staat het nu onomstootbaar vast dat Brugge in de 17e eeuw, na Nikolaas Breyghel, andere gazettiers en kranten heeft gehad, toch blijven over Breyghel en zijn opvolgers nog vele vraagtekens rijzen. Onderhavige bijdrage heeft dan ook als doel enkele aanvullingen te bezorgen op de zeer schaarse gegevens, die tot nogtoe over deze Brugse gazettiers bekend waren.

Wij mogen aanvaarden dat, evenals Abraham Verhoeven in 1605-1620 (3), Willem Verdussen vóór

(3) Het oorspronkelijk octrooi is nergens terug te vinden. In zijn zg. *Nieuwe Tydinghe* van 18 september 1620 (Antwerpen, Plantijnmuseum) publiceert Verhoeven zelf de Nederlandse vertaling van de vernieuwing van zijn octrooi van 1605. Deze vernieuwing was hem toegestaan door Albrecht en Isabella op 28 januari 1620 en de Spaanse Geheime Raad gaf er een nieuwe editie van op 6 maart 1620.

8 juni 1635 (4), Martin Binnart op 22 november 1635 (5), alle drie uit Antwerpen, ook Nikolaas Breyghel van het centraal bestuur te Brussel het octrooi ontving om te Brugge, einde 1636 (6) op te treden als geprivilegieerd gazettier (7). De tekst van zijn octrooi werd bij ons weten niet bewaard, doch dat hij over een dergelijk octrooi beschikte, mag wel afgeleid worden uit documenten van latere datum. Toen de Gentse drukker Maximiliaan Graet begin 1666 in zijn verzoekschrift tot de koning van Spanje vroeg om zijn *Ghendtsche Post-tydinghen* te mogen uitgeven (8), drukte hij erop dat reeds in drie steden van de Spaanse Nederlanden geprivilegieerde gazettiers werkzaam waren, nl. te Antwerpen, Brugge en Brussel (9). Hij vraagt immers om „wekelijcke relaesen... in forme van gazetten of couranten” te mogen drukken, zoals het „in de steden

(4) De eerst-bewaarde krant van Willem Verdussen, de *Extraordinaris Posttijdinghen* dateert van 8 juni 1635 (Stockholm, Kon. Bibliotheek). Hij publiceerde deze „Met consent vanden Hove” en was dus in 't bezit van een octrooi.

(5) Martin Binnart geeft deze datum van zijn octrooi zelf op in een rekwest aan de Spaanse koning in 1648. — Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.

(6) Nikolaas Breyghel begon de publikatie van zijn krant wellicht in januari 1637. Het eerst-bewaard nummer (nr. 12) dateert immers van 24 maart 1637.

(7) Het is een opvallend verschijnsel dat Brugge in de Spaanse Nederlanden de tweede stad werd, waar een geprivilegieerd gazettier werkzaam was. Het octrooi van de Brusselse gazettier, Pierre Hugonet, dateert immers pas van 12 oktober 1649 (Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279) en dat van de Gentse gazettier Maximiliaan Graet van 17 augustus 1666 (Ibidem, doos 1280).

(8) Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279 en 1280. Cfr. F. Vanderhaeghen, *Bibliographie Gantoise* (6 dln, Gent, 1861-1865), dl. VI, p. 108-109.

(9) Het is steeds Pierre Hugonet, die van 28 augustus 1649 af *Le Courrier véritable des Pays-Bas* uitgaf en sedert 14 mei 1650 de titel van zijn krant wijzigde in *Relations Véritables*. De stichting van deze krant werd meestal toegeschreven aan Jan Mommaert II, drukker van de Staten van Brabant; doch het is duidelijk dat Pierre Hugonet tot 1667 de octrooihouder was en Mommaert slechts de drukker tijdens de eerste weken van het bestaan van de krant.

van Brussel, Antwerpen ende Brugghe is gheschiedende"; wat „sonder consent ende octroy van Uwe Majesteyt niet en can gheschieden". Als dan de Raad van Vlaanderen op 15 oktober 1666 aan de Geheime Raad te Brussel zijn gunstig advies uitbrengt betreffende de aanvraag van Graet, dan drukt hij erop dat men aan Gent, de hoofdstad van Vlaanderen, toch niet kan weigeren een krant te bezitten, als Brugge op dat ogenblik reeds drie drukkers van „gazetten" telt (10).

Deze drie Brugse drukkers-gazettiers waren de bovengenoemde Lucas vande Kerckhove, Alexander Michiels en de zoon van de weduwe Clouwet. Zij zetten op dat ogenblik, zoals wij hierboven aanhaalden, het werk van Breyghel voort, maar hadden hiervoor blijkbaar geen „consent ende octroy" van het centrale gezag. Tijdens het Ancien-Régime verviel het octrooi steeds met het afsterven van de geprivilegieerde gazettier, in casu Breyghel, en het werd steeds door de regering aan één uitgekozen nieuwe gazettier toevertrouwd, nooit aan drie te gelijk.

Wij zijn geneigd te geloven dat, na het afsterven van Nikolaas Breyghel, het octrooi voor de *Nieuwe Tydinghen* overgaan is op de Brugse drukker Jan Clouwet. Dit menen wij althans te kunnen afleiden uit het verzoekschrift, dat zijn weduwe einde 1666-begin 1667 tot de koning richtte (11). Hierin zegt zij dat zij na de dood van haar man, d.i. sedert 1657 (12), de „*ordinaire dijssendaeghsche Gazette ende Nieuwe Tydinghen*" verder had uitgegeven, en verzoekt nu om het exclusief octrooi te bekomen om voor haarzelf en

(10) „*Gand... estans la capitale de ceste province et pas moings marchant que celle de Bruges où que sont trois imprimeurs de gazettes*" — Tekst bij F. Vanderhaeghen, *o.c.*, dl. VI, p. 109.

(11) Zie Bijlage, nr. 1.

(12) A. Visart de Bocarme, *Recherches sur les imprimeurs brugeois* (Brugge, 1928), p. 40.

hare kinderen „den kost te winnen” met de verdere uitgave van deze krant. Het door haar aangevraagde octrooi zou voor 12 jaar geldig zijn en haar het monopolie waarborgen om „elcken Dijssendaghe ter exclusie van alle andre op denselven dagh” deze krant te mogen drukken en verspreiden. Het is zeker dat het octrooi, indien het ooit in handen geweest is van Jan Clouwet, met zijn afsterven in 1657 was vervallen. Dat zijn weduwe slechts nu overging om het opnieuw bij de overheid aan te vragen, kan verband houden met de moeilijkheden, die zij in 1666 ondervond vanwege het Brugse magistrat. Uit haar verzoekschrift blijkt in elk geval dat de Brugse krant nog steeds de titel draagt „*Nieuwe Tydinghen*”, die Breyghel eraan had gegeven; anderzijds valt het op dat zij alleen het octrooi vraagt voor de dinsdag, waaruit mag afgeleid worden dat te Brugge ook op een andere dag een krant verscheen, en wel op de vrijdag, naar is op te maken uit de documenten van juni-juli 1666, uitgaande van het Brugse magistrat.

Over dit verzoekschrift van de weduwe Clouwet heeft het magistrat van Brugge op 11 februari 1667 te Brussel advies uitgebracht (13), doch dit advies konden wij niet terugvinden. Wij weten ook niet of het centraal bestuur te Brussel op het rekwest van de weduwe Clouwet is ingegaan, maar wij hebben alle redenen om aan te nemen dat dit niet gebeurde. Uit het onderzoek van 1672, waarover wij verder handelen, blijkt immers dat zij geen krantenoctrooi kon voorleggen.

Over de verdere werkzaamheden van de Brugse gazettiers worden wij inderdaad opnieuw en uitvoeriger ingelicht sedert 1672, toen de Brusselse gazettier Adriaan Foppens zijn offensief begon om in geheel de

(13) In de linkerbovenhoek van het rekwest staat immers geschreven: „*Advis de ceux du Magistrat de Bruges fait à Bruxelles le 11 février 1667*”.

Spaanse Nederlanden het exclusief octrooi te bekomen voor het uitgeven van kranten.

Bij de vernieuwing van zijn octrooi op 20 november 1655 had inderdaad reeds de Geheime Raad aan de eerste Brusselse gazetier, Pierre Hugonet, het exclusief monopolie verleend om als enige gazetier voor geheel de Spaanse Nederlanden te fungeren, zowel wat betreft het uitgeven van Franstalige als van Vlaamstalige kranten (14). Op basis van dit octrooi had Hugonet in 1656 tegen zijn belangrijkste concurrent, Willem Verdussen uit Antwerpen, een proces ingespannen (15), doch de Raad van Brabant die de Geheime Raad niet erkende had de verdediging van Verdussen op zich genomen en zo slaagde Hugonet er niet in, zijn monopolie in de Spaanse Nederlanden in de werkelijkheid om te zetten.

Hugonet overleed in de eerste helft van 1667 en hij werd op 25 juni 1667 (16) opgevolgd door de krachtadige Adriaan Foppens, die dezelfde monopolie-rechten kreeg voor geheel de Spaanse Nederlanden : „*en toutes nos provinces de par deça*” (17). De sluwe

(14) De tekst van dit octrooi luidde : „*accordons par cettes qu'il puisse et pourra luy seul à l'exclusion de tous autres, en toutes nos Provinces de par-deça, faire toutes les Relations... en langage flamend, françois et autres*”. — Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.

(15) Dit alles blijkt uit de brief van de Raad van Brabant dd. 7 augustus 1656 aan de Spaanse gouverneur-generaal. — Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil de Brabant, Register A. 271, f° 79°-80.

(16) Het octrooi, geschonken door Karel II aan Adriaan Foppens, dateert van deze datum. — Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1844.

(17) Het octrooi vermeldt : „*octroyant et accordant audit Foppens, qu'il puisse et pourra luy seul, à l'exclusion de tous autres et en toutes nos provinces de par deça faire, composer et traduire toutes les relations, avis, lettres et recits, de tout ce qui se passe et passera en ces pays et ailleurs, tant aux affaires de la guerre qu'autres, en langue flamend, françois et autres... interdisant et défendant à tous imprimeurs, libraires et autres, quels qu'ils soient, d'imprimer ou faire imprimer, vendre ni distribuer, en quelque langage, façon et lieu de nos dites provin-*

Brusselse gazettier heeft blijkbaar niet onmiddellijk gebruik gemaakt van zijn octrooi om het offensief te beginnen tegen de andere gazettiers in de Nederlanden, maar een gunstig oogenblik afgewacht om te slagen, waar zijn voorganger Pierre Hugonet reeds een mislukking had opgelopen.

Einde 1671-begin 1672 werd, wellicht door en stellig met medeweten van Adriaan Foppens, een naamloos verzoekschrift ondertekend: Zeleux, gericht tot de gouverneur-generaal, Don Juan-Domingo de Zuniga y Fonseca, om aan te klagen dat er buiten Brussel nog andere gazettiers werkzaam waren, alhoewel de gazettier van Brussel „*patentes absolues*” bezat. Hieruit volgden, volgens hem, „*plusieurs contradictions, scandales et autres inconvéniens très pernicieux au service de Sa Majesté et du bien public*”. In dit rekwest wordt er verder de nadruk op gelegd dat de andere gazettiers te ver van het Hof verwijderd leven, dat zij geen goede correspondenten bezitten en zich niet onderwerpen aan de censuur van de staatsministers. Dit rekwest was in drievoud opgesteld: het eerste was gericht tegen de gazettiers van Antwerpen, het tweede tegen die van Gent, en het derde tegen die van Brugge (18).

Naar aanleiding van dit rekwest gaf de Raad van State op 4 februari 1672 (19) opdracht aan het magistraat van Brugge verbod op te leggen aan de weduwe van Jan Clouwet, Lucas vande Kerckhove, Alexander Michiels en Pieter Roose om nog kranten uit

ces, que ce soit, aucunes relations... sans le consentement dudit suppliant sous peine à tous contrevenans de confiscation et d'une amende de trente florins à leur charge chaque fois”.

(18) De drie rekwesten berusten echter niet op hetzelfde archieffonds. Deze tegen de Antwerpse en Gentse gazettiers op het Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279; deze tegen de Brugse gazettiers op het Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846. — Zie Bijlage, nr. II.

(19) Zie Bijlage, nr. III.

te geven, indien zij hiervoor geen geldige titels konden voorleggen. In 1672 hebben wij dus met een vierde Brugse drukker te doen, die als gazettier optreedt, nl. Pieter Roose. Op dezelfde 4 februari 1672 vertrokken gelijkkluidende brieven naar het Antwerpse magistraat, gericht tegen de weduwe Binnart en Pieter Verdussen, en naar het Gentse magistraat, gericht tegen Maximiliaan Graet (20).

De verdediging, die het Antwerpse en het Gentse magistraat opstelden ten voordele van zijn gazettiers, laten wij hier buiten beschouwing (21). Zij konden wijzen op de koninklijke octrooien, die aan hun gazettiers waren toegestaan. Voor de Brugse gazettiers was 't geval echter ingewikkelder.

In antwoord op het schrijven van 4 februari liet het Brugse magistraat op 18 maart 1672 weten dat het van de gouverneur-generaal opdracht had ontvangen om de vier genoemde drukkers bij zich te ontbieden en hen te vragen „*wuyt wat hoofde zijlieden zijn druckende gazetten*” en te verzoeken te „*toonon d'octroyen die zij daervan soudon moghen hebben*” (22).

Het Brugse magistraat ging nu over tot het bevolen onderzoek en stuurde op 29 maart 1672 (23) hiervan verslag naar Brussel. De vier drukkers, nl. de weduwe van Jan Clouwet, Alexander Michiels, Lucas vande Kerckhove en Pieter Roose, waren verzocht geworden

(20) Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(21) Het antwoord van het Antwerps magistraat dateert van 29 maart 1672; dit van het Gents magistraat van 4 juni 1672. — Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279.

(22) Dit stuk werd door A. Schouteet, (*o.c.*, p. 87 en 90) besproken en gepubliceerd. De schrijver merkt hierbij op dat hij geen kennis had van het antwoord van het stadsmagistraat: „zijn inhoud moet ongetwijfeld zeer leerrijk geweest zijn en heel wat bijzonderheden hebben bevat waarover wij nu in het duister tasten” (p. 87). Dit verslag, dat wij hier bespreken en in bijlage afdrukken, bevat inderdaad heel wat interessante gegevens.

(23) Zie Bijlage, nr. IV.

om met hun octrooien naar het stadhuis te komen. De drie eersten, nl. de weduwe Clouwet, Alexander Michiels en Lucas vande Kerckhove, hadden originele octrooien kunnen voorleggen, die hun de toelating schonken om bij voorbaat gecensureerde boeken te drukken, en daaruit hadden zij afgeleid dat er zich niets tegen verzette dat zij ook kranten drukten. De vierde, nl. Pieter Roose, was echter niet eens in het bezit van een drukkersoctrooi. Uit dit onderzoek was in elk geval duidelijk gebleken dat geen enkele Brugse drukker in 't bezit was van een krantenoctrooi, doch niettemin verschillende drukkers kranten op de markt brachten.

Dit alles belette echter niet dat het Brugse magistratuur de verdediging opnam van zijn gazettiers. Het gaf als advies dat het centrale gezag moest toelaten aan die drie gepatenteerde drukkers om hun kranten, na behoorlijke censuur, verder uit te geven : „*de les continuer à imprimer, vendre et distribuer de gazettes moyenant préalable et deue censure*”. Het Brugse magistratuur brengt de vroegere pogingen van Pierre Hugonet in herinnering, die ook op een mislukking uitliepen, en drukt erop dat naamloze schrijvers en de zgn. zèleux, uit strikt persoonlijke belangen handelen : „*les zèleux butent plus à leur prouffict particulier qu'au service de Sa Majesté et du bien publicq*”.

Bij het antwoord van het Brugs magistratuur van 29 maart 1672 werden notariële afschriften van de drukkersoctrooien van Jan Clouwet, Alexander Michiels en Lucas vande Kerckhove gevoegd. De originelen van deze octrooien werden bij ons weten niet bewaard, zodat wij deze authentieke afschriften hier als bijlagen publiceren. Het octrooi van Jan Clouwet dateerde van 24 maart 1625 (24), dit van Lucas vande Kerckhove van

(24) Zie Bijlage, nr. VII.

14 maart 1640 (25), en dit van Alexander Michiels van 14 augustus 1650 (26). Jan Clouwet en Alexander Michiels hadden hun octrooi ontvangen als drukkers, die toen reeds te Brugge waren geïnstalleerd; Lucas vande Kerckhove had zijn octrooi te Gent verkregen en was na 1640 naar Brugge verhuisd. In geen enkel van deze drukkersoctrooien is er sprake van het drukken van kranten, zodat zij in feite allemaal wederrechtelijk als gazettiers optraden (27).

Voorlopig werden de Brugse krantenuitgevers niet verder verontrust, want zij bleven voort aan het werk zoals blijkt uit een resolutie van het Brugs stadsmagistraat van 10 juli 1672 (28). Hierbij wordt alleen aan Alexander Michiels en aan de weduwe Clouwet verbod opgelegd om nog kranten uit te geven, die niet bij voorbaat zouden gecensureerd zijn door Jacob Talbout, vader of zoon, griffiers van de stadsthesaurie, of door een van de twee burgemeesters „*tot eviteren van abuysen ende inconvenienten die souden connen resulteren tot nadeele van dese provincie ende dese stadt ende ten ondiensste van Zijne Majesteyt*”.

Sedert september 1672 dreigde echter alles mis te lopen. Als resultaat van het onderzoek in de drie gazetierssteden, Antwerpen, Brugge en Gent, gaf de Raad van State op 15 september 1672 een advies ten voordele van de stelling Foppens (29). Hij achtte het verkeerd, dat aan zoveel verschillende personen de toelating werd verleend om kranten samen te stellen. Dit

(25) Zie Bijlage, nr. V.

(26) Zie Bijlage, nr. VI.

(27) Het octrooi om te mogen drukken en dit om een krant te mogen publiceren waren twee verschillende zaken. De octrooihouders van een krant waren zelfs niet noodzakelijk drukkers. Pierre Hugonet was advocaat en Adriaan Foppens was een geneesheer.

(28) Uitgave bij A. Schouteet, *o.c.*, p. 90.

(29) Zie Bijlage, nr. VIII.

gaf, volgens hem, aanleiding tot allerhande moeilijkheden en indiscreties „*au grand préjudice de Sa Majesté et du publicq*”. De Raad van State oordeelde tevens dat men aan ondergeschikte regeringslichamen, zoals aan de Raad van Vlaanderen, geen machtiging mocht toekennen om gazettiersoctrooien af te leveren (30). Tenslotte oordeelt hij dat de gouverneur-generaal aan de Geheime Raad opdracht zou moeten geven om effectief aan de Brusselse gazettier, Adriaan Foppens, het exclusief octrooi voor geheel de Spaanse Nederlanden te verzekeren; op voorwaarde echter dat hij ook zou uitgeven „*des gazettes en flameng, pour la satisfaction de ceux qui ne savent pas la langue française*”. Hierop nam de gouverneur-generaal inderdaad op 19 september 1672 het besluit om alle kranten, die buiten Brussel van de pers kwamen, te verbieden (31).

Hoe het komt weten wij niet, doch dit bevel werd andermaal niet uitgevoerd; niet alleen te Antwerpen en te Gent, maar ook te Brugge bleven de gazettiers aan het werk. Adriaan Foppens werd er ongeduldig bij en richtte eind 1673 (32) een rekwes tot de gouverneur-generaal, waarin hij er zich over bekloeg dat, niettegenstaande verbod was opgelegd „*à ceux d'Anvers, Bruges et Gand de faire davantage des gazettes en flamand*”, dit verbod tot nogtoe niet werd uitgevoerd.

Verder deelt Adriaan Foppens in dit schrijven mede dat hij de gazettiers van Brugge, Antwerpen en Gent een voor hen voordelig voorstel had gedaan. Hij zou hun zijn Vlaamse kranten tweemaal in de week

(30) „*qu'il ne touche aussy pas aux subalternes, comme au Conseil de Flandres ou autres, d'accorder semblables permission*”.

(31) Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(32) Dit ongedateerd stuk moet van 1673 zijn. Hierin spreekt Foppens immers van „*une résolution si authentique de Votre Excellence sur une consulte du Conseil d'Etat il y a un an*”. — Uitgave bij F. Vanderhaeghe, *Bibliographie Gantoise*, II, p. 244.

leveren tegen zeer voordelige voorwaarden (33); het port zou hij voor zijn rekening nemen, zodat de gazetters in de drie genoemde steden aan zijn krant, die hij tweemaal in de week zou leveren, 2 liarts per nummer konden verdienen (34). Voor het geval van de Brugse gazetters voegt hij er zelfs speciaal aan toe dat zijn krant aldaar slechts één stuiver zou kosten, wat zeer goedkoop is, zegt hij, vermits het port voor een brief tussen Brussel en Brugge niet minder dan 3 stuivers bedraagt (35).

Adriaan Foppens maakte in dit schrijven echter onderscheid tussen gazetters, die in 't bezit waren van een octrooi, en de anderen. Bij de eerste groep rekende hij ongetwijfeld Binnart en Verdussen te Antwerpen en Graet te Gent, terwijl hij, zonder het evenwel uitdrukkelijk te vermelden, de Brugse gazetters bij de tweede categorie rekende. Voor de gazetters met een krantenoctrooi suggereerde Foppens de volgende regeling: ofwel zou de koning hun octrooi intrekken, waar-toe hij ongetwijfeld de macht bezat, ofwel zou aan deze

(33) Dat Adriaan Foppens op dat ogenblik wel degelijk tweemaal in de week een Vlaamse versie van zijn *Relations Véritables* gaf, blijkt uit de mededeling, die hij plaatste in deze frans-talige krant op 3 januari 1674: „L'on ne continuera pas seulement tous les Lundis et les Juedis de chaque semaine de donner au public La Gazette en Flamand, mais l'on promet de la rendre toujours plus curieuse par les nouvelles qui arrivent incessamment, dont on n'a pas intention de priver le Public. On trouvera la dite Gazette vis-à-vis les Ecoles des RR. PP. de la Société de Jésus, sous la Tour de St. Nicolas et près du Béguinage”.

(34) „Il offre de leur donner à vendre les siennes en flamand et de les vendre pour 2 liarts la pièce et de faire la despence du port que lesdites gazettes cousteront d'icy à Bruges, Gand et Anvers, par où lesdicts intéressez pourront gagner 2 liarts sur la pièce sans estre obligé aux fraiz et despens de correspondences, de papier et d'impression ny la peine de composer une gazette 2 fois par semaine”. F. Vanderhaeghen, *Bibliographie Gantoise*, dl. II, p. 244.

(35) „Quoy qu'on puisse payer 3 sols pour le port d'une simple lettre de Bruxelles à Bruges, on n'y payera point toutefois qu'un sol pour gazette flamande dans ladicte ville”.

gazetters het monopolie kunnen worden geschonken voor de verkoop van zijn Vlaamse kranten in hun respectievelijke steden, althans voor de tijd dat hun octrooi geldigheid bezat (36). Tenslotte vraagt Foppens met aandrang dat nu onmiddellijk een plakkaat zou worden uitgevaardigd, zonder verwijl verbod opleggend om nog Vlaamse kranten uit te geven te Antwerpen, Gent en Brugge (37).

Na dit nieuwe rekwest van Adriaan Foppens moet de actie van overheidswege tegen de gazetters van Antwerpen, Gent en Brugge opnieuw zijn begonnen (38). Uit een nota, bewaard in het archief van de Raad van State, dd. 8 maart 1674, blijkt inderdaad dat de adviezen van de stadsmagistraten van Antwerpen, Gent en Brugge opnieuw ter hand werden genomen (39). Wellicht betrof het hier de adviezen van 1672, doch het hield blijkbaar verband met een nieuw onderzoek, bevoelen tegen de gazetters van de drie genoemde steden.

Dit aanvullend onderzoek had inderdaad plaats. Op

(36) „*Quant à ce que lesdicts intéressez ont des octroys, l'on dit que Sa Majesté peut les révoquer ou les laisser en leur vigueur pour le temps qu'ils durent encore, car ils sont limitez, et c'est pour ce temps là seulement qu'on les laissera jouyr du bénéfice de la vente de la gazette flamande*”.

(37) „*Que l'on face un placcard portant la défense générale de faire davantage des gazettes flamendes à Anvers, Gand et Bruges sans delay*”.

(38) Ondertussen moet de positie van Adriaan Foppens wel enigszins verzwakt zijn geweest, omdat hij zelf moeilijkheden kende wegens de inhoud van zijn eigen *Relations Véritables*. Op 13 februari 1674 werd door de Raad van State, in aanwezigheid van de chef-president Blondeel, baron de Bergeyck, de kanselier van Brabant en de aartsbisschop van Mechelen, advies uitgebracht in verband met een voor de paus beledigend artikel, dat Foppens in zijn krant van 3 februari 1674 had laten verschijnen. Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1644.

(39) „*Nota que le 8e de mars 1674 monsieur le secrétaire d'estat a porté à monsieur Christyn les avis de Gand, Bruges et Anvers avecq les octroys y joinct, hormis celuy de Gand, qui n'a pas joinct d'octroy, rendus sur la requeste du gazettier*”. Ibidem, Conseil d'Etat, bundel 1646.

12 april 1674 vroeg de gouverneur-generaal andermaal aan de stadsmagistraten een nieuw advies naar aanleiding van het nieuw rekwest van Adriaan Foppens, „*versouckende eene generaele interdictie ande steden Ghendt, Antwerpen ende Brugghe van te maecken ende drucken Vlaemsche gazetten*” (40).

Wellicht in gemeen overleg hebben de stadsbesturen van Brugge en Gent hun nieuw gevraagd advies gedurig uitgesteld, zodat de Geheime Raad verschillende malen hierop diende aan te dringen. Het Gentse magistratuur antwoordde pas op 26 juli 1674 (41), en het Brugse deed het vier dagen later, op 30 juli 1674 (42). Het Gentse advies is in het Nederlands gesteld en het Brugse in het Frans; maar zij wenden éézelfde motivering aan voor het uitstellen van hun antwoord. Beide schreven aan de leden van de Geheime Raad dat zij nog geen antwoord konden verstrekken, omdat de aanklager Foppens tot nogtoe verzuimd had zich bij het magistratuur aan te bieden om gehoord te worden.

Uit al het voorgaande is dus duidelijk op te maken dat de Brugse gazettiers, trots al de moeilijkheden die hun werden aangedaan, steeds aan het werk waren in 1674.

Dat ook nog vier jaar later, nl. in 1678, te Brugge een krant van de pers kwam, kunnen wij afleiden uit een rekwest van de Brugse boekdrukker en boekverkooper Andries Wijdts, wiens verzoek van 1716 om een *Brughsche Courante* uit te geven op 15 februari 1717 een afwijzend advies opliep vanwege de Raad van Vlaanderen en door het centraal bestuur op 19 februari

(40) Dit alles blijkt uit de tekst van het advies van de Gentse schepenenbank. Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.

(41) Ibidem, doos 1280.

(42) Zie Bijlage, nr. IX.

1717 dan ook werd afgewezen (43). In zijn advies vermeldt de Raad van Vlaanderen dat Andries Wijdts tot staving van zijn aanvraag twee exemplaren van de Brugse krant uit het jaar 1678 bij zijn rekwest had gevoegd. Hieruit moest blijken dat de Gentse gazettier destijds geen bezwaar maakte tegen het optreden van een Brugse gazettier, wat hij nu wel deed (44). Verder blijkt eruit dat de Raad van Vlaanderen in 1717 nog zeer slecht was ingelicht over de werkzaamheden van de vroegere gazettiers te Brugge. Hij beweerde dat men vroeger steeds maar één gazettier in Vlaanderen had toegelaten, nl. deze van Gent. Alleen in 1678 zou er te Brugge een krant hebben bestaan, omdat Gent toen door de Franse troepen was bezet en de Raad van Vlaanderen dan zijn onderkomen te Brugge had gezocht tot in maart 1679. Alleen in deze periode zou er, volgens de Raad, te Brugge een krant zijn uitgegeven, evenwel zonder octrooi. Hieruit is af te leiden dat de Brugse kranten van de 17e eeuw in de aanvang van de 18e eeuw reeds volledig uit de circulatie waren verdwenen.

Hoelang de Brugse *Nieuwe Tydinghen* of een anders genaamde krant te Brugge nog na 1678-1679 verscheen, is moeilijk te achterhalen. Het staat wel vast dat zij in de aanvang van de 18e eeuw niet meer bestond, anders zou Andries Wijdts toen geen aanvraag hebben gedaan voor de uitgave van zijn *Brughsche Courante*. Wel verscheen te Brugge, nog op het einde van het Spaanse

(43) Zie Bijlagen X en XI. — Dat de aanvraag werd afgewezen blijkt uit een mededeling, geschreven op de aanvraag van Wijdts van 1716: „*Son Excellence ayant eu rapport du contenu en cette requeste et de l'avis y réservé, déclare que ce que le suppliant requiert ne se peut accorder. Fait à Bruxelles, le 19 février 1717*”.

(44) „*Que même dans le temps de l'octroy des prédécesseurs du rescribent (Graet) on auroit imprimé des gazettes dans ladite ville de Bruge, dont il en a produit deux de l'année 1678*”.

Bewind, een maandblad onder de titel „*De Nederlandsche Maendelijcke Post-rijder*”. Wij weten dit echter alleen uit een mededeling van de „Ghendtsche Post-tydinghen” van 18 oktober 1706. Het blad verscheen te Brugge bij Fr. Van Heurck, Breydelstraat, in St. Antonius (45). Deze preciese mededeling van de Gentse gazetier laat geen twijfel toe betreffende het bestaan van dit maandblad, doch hiervan ook werd geen enkel exemplaar teruggevonden, zodat wij ons geen oordeel kunnen vormen over de inhoud ervan.

Nadat Andries Wijdts in 1717 een mislukking had opgelopen voor het uitgeven van een *Brughsche Courante* gaf hij toch de moed niet op. Op 12 maart 1721 (46) deed hij een nieuwe aanvraag, niet meer om toelating te bekomen voor het uitgeven van een algemeen nieuwsblad, maar wel om een meer gespecialiseerde economische krant te laten verschijnen. Hiermede liep hij in feite de Gentse geprivilegieerde gazetier niet in de weg (47); toch schonk de Raad van Vlaanderen slechts een gunstig advies op voorwaarde dat de belangen van de Gentse gazetier niet werden geschaad.

Wij weten verder niet of er iets in huis kwam van dit nieuwe initiatief van Wijdts, dat ons trouwens reeds over het tijdsbestek van onze studie brengt.

TH. LUYKX

(45) Cfr. F. Vanderhaeghen, *Bibliographie Gantoise*, dl. II, p. 250.

(46) Zie Bijlagen, nr. XII en XIII.

(47) Tijdens het Ancien-Régime werd steeds een duidelijk onderscheid gemaakt tussen „echte gazetiers”, die in hun kranten allerhande nieuws mochten opnemen, en uitgevers van advertentiekranen, zoals „*Feuilles d'annonces*” en „*Intelligenzblätter*” of andere gespecialiseerde bladen, inzonderheid economische kranten.

BIJLAGEN

I

Vóór 11 februari 1667.

De weduwe van Jan Clouwet en haar zonen richten het verzoek tot de koning, waarin zij voor een periode van twaalf jaar om de toelating vragen hun krant „Dijssendaeghsche Gazette ende Nieuwe Tydinghen”, die zij reeds enkele jaren uitgaven, te mogen voortzetten.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279: Los blad papier met in de linker bovenhoek geschreven „*Advis de ceux du Magistrat de Bruges fait à Bruxelles le 11 février 1667*”.

Aen den Coninck,

Verthoont reverentelijck de weduwe ende erffgenamen van Joannes Clouwet, ghesworen boeckdrucker der stede van Brugghe, hoe dat sij van over eenighe jaeren herwaerts ghedruckt heeft de ordinaire „Dijssendaeghsche Gazette ende Nieuwe Tydinghen”, ende alsoo sij deselve geirne soude continueren om haer ende haere kinderen met eeren den kost te winnen ende alle de voorvallende Nieuwe Tydinghen, naer behoorlijcke ende ghewoonelijcke approbatien van censeurs daertoe gheordonneert, alle weken t'elcken dijssendaghe blijven drucken ende uytdelen in Uw Majesteyts stadt Brugghe voornoemt, ter seclusie van alle andere op denselven dagh, soo is 't dat sij haer keert tot Sijne Majesteyt, ootmoedighlich biddende datte selve ghelieve ghedient te wesen haer ende haere soonen hetselve te consenteren voor den tijt van twaelf jaeren ende daervan te doen depescheren behoorelijcke acte in forma. Welck doende etc.

II

1672, vóór februari. (1)

Een onbekende, tekenend Zéleux, richt het verzoek tot de gouverneur-generaal om slechts één gazettier voor geheel de Spaanse Nederlanden toe te laten en bijgevolg een einde te stellen aan de werkzaamheden van de gazettiërs van Brugge.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(1) De Geheime Raad stuurde dit rekest van „Zéleux” reeds op 4 februari 1672 door aan de Raad van Vlaanderen. Cfr. F. Vanderhaeghen, *Bibliographie Gantoise*, dl. II, p. 242.

A Son Excellence,

Remonstre très humblement certain zéleux qu'il y a plusieurs dans les provinces obéissantes de S.M. qui se meslent à faire ou composer, imprimer et distribuer des gazettes, qui contiennent les affaires de la guerre et police, nommément à Bruges (2) et à Bruxelles, dont celuy de Bruxelles sert par patentes absolues, dépêchées aux Conseils privé et de Brabant, par où résultent plusieurs contradictions, scandales et autres inconveniens très pernicieux au service de Sa Majesté et du bien public, pour estre la plupart desdites gens esloignez de la Cour, depourvueus de bonne correspondence, et point assujetties à la censure des ministres d'Etat, ausquels seuls deuvent appartenir la cognoissance et censure du contenu desdites Gazettes. Quoy considéré et qu'il convient pour le service de Sa Majesté, la réputation de ses armes et le bien public et qu'il n'y ait qu'un gazettier dans les provinces pour obvier auxdits inconveniens, et que celuy de Bruxelles, ayant grande corespondence et jusques à présent publié ses relations avec satisfaction du public, le Remonstrant a jugé estre de son devoir d'en advertir Votre Excellence afin d'y pourvoir, le tout sous très humble correction.

III

1672, 4 februari. Brussel.

De Raad van State geeft opdracht aan het magistrat van Brugge, verbod op te leggen aan de weduwe van Jan Clouwet, Alexander Michiels, Lucas vande Kerckhove en Pieter Roose om nog kranten uit te geven, indien zij hiervoor geen geldige titels kunnen voorleggen.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846 : Minute.

Au magistrat de Bruges

Le Roy

Chers et bien amés,

La requeste cy enclose ayant esté présentée par certain zéleux, nous avons bien voulu la vous envoyer et vous ordonner qu'ayez à mander devers vous, leur deffendant de ne plus imprimer ny distribuer des gazettes au cas qu'ils n'ayent pas de tiltre vallable audict effect, la vefve de Jean Clouwet, Alexandre Michiels, Lucas van den Kerckhove et Pierre Roose, et leur ordonner de exhiber les tiltres et octroys en vertu desquels ils

(2) Twee identieke verzoekschriften werden door dezelfde „Zéleux" verstuurd. Alleen het woord „Bruges" werd hierin vervangen door „Anvers" en door „Gand".

font et distribuent des gazettes. Et ce fait, vous nous reserverez ou ceux de nostre Conseil d'Etat de ce qu'en résulte avecqz votre advis, endéans quinze jours, et ce d'office.

Atant. De notre ville de Bruxelles, le 4e de febvrier 1672 (3).

IV

1672, 29 maart. Brugge.

Het magistraat van Brugge laat weten dat het de weduwe van Jan Clouwet, Alexander Michiels, Lucas vanden Kerckhove en Pieter Roose ontboden heeft voor het onderzoek van hun octrooien. Uit deze octrooien, die alleen door de drie eersten konden voorgelegd worden, blijkt dat zij de toelating bezitten om allerhande boeken te drukken en op basis hiervan ook kranten uitgaven. Het magistraat oordeelt echter dat het rekwest van „Zéleux”, gericht tegen deze drukkers, werd ingegeven door persoonlijke belangen.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279.

Messeigneurs,

Nous avons fait mander devers nous suivant la lettre de voz Seigneurs Illustrissimes la vefve de Jean Clouwet, Alexander Michiels, Lucas vande Kirchove et Pierre Roose affin d'exhiber les tiltres et octroys en vertu desquels ils font et distribuent des gazettes, sur la difficulté mené par certain Zéleux, présentée à Sa Majesté cy enclose; pour à quoy satisfaire, la dite vefve de Jean Clouwet, Alexandre Michiels et Lucas vande Kerckhove nous ont exhibé leurs octroys dont les copies sont cy-jointes, contenans le pouvoir imprimer, vendre et distribuer toutes sortes des livres censurez; en vertu de quoy et depuis leurdict octroy ilz ont aussy imprimé et vendu des gazettes sans contradiction, leurs persuadans estre licite; ledict Pierre Roose n'ayant rien exhibé pour ne l'employer à imprimer. Et pour servir Vos Seigneurs Illustrissimes de notre advys il nous semble, soubz très humble correction, n'avoir difficulté de les continuer à imprimer, vendre et distribuer de gazettes, moyennant préallable et deue censure de l'ordinaire de ce lieu, puisque par aultre requête, présentée à Sa Majesté à ceste fin par quelque Zéleux, il n'a sceu obtenir ceste défence, à raison que l'expérience souvent a fait veoir que les Zéleux butent plus à leur prouffict

(3) Op dezelfde 4e februari 1672 werden identieke brieven verstuurd naar het magistraat van Antwerpen en van Gent. Te Antwerpen moesten de octrooien van de weduwe Binnart en van Pieter Verdussen onderzocht worden; te Gent dit van Maximiliaan Graet.

particulier qu'au service de Sa Majesté et du bien publicq, re-mectans néantmoins le tout au bon plaisir de Sa Majesté et tres-pourveue discrétion de Vos Seigneurs Illustrissimes et demeure-rons en tout respect,

Monseigneurs, de Vos Seigneurs Illustrissimes, trêshumbles et tresobéissans serviteurs, les Bourgmestres et Eschevins de Conseil de la ville de Bruges.

P. Vande Woestyne

V

1672, 21 maart. Brugge.

Een door F. Vache, notaris te Brugge geauthenticeerde kopie van het drukkersoctrooi, dat Filips IV, koning van Spanje op 14 maart 1640 had verleend aan de toenmaals nog te Gent wonende drukker Lucas vanden Kerckhove.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279.

Philips, bij der gratie Godts coninck van Castillien, van Leon, (etc.), allen dengenen die dese teghenwoordighe sien sullen saluyt.

Wij hebben ontfanghen d'ootmoedige supplicatie van Lucas vanden Kerchove, insetene onser stede van Ghendt, inhoudende dat sijnen grootvader ende vader, noch jeghenwoordelick in leven, hun altijts hoffelich hebben gequeten in het drucken ende distribueren van allen soorten van boecken, ende alsoo den suppliant hem van yoncx af bij sijnen voorseyden vaeder daerinne heeft gheoeffent ende oversulcx hem bequaem ghemaect tot het voorschreven exercitie, ende dat hij heeft gerencontreert eene goede occasie om hem te begheven tot huuwelijcken staet, badt hij ons seer oodtmoedelick dat wij hem tot hetselve exercitie van bouckdrucken souden willen admitteren ende daarvan doen depescheren behoorelick brieven van octroij, doen te weten dat wij, desen aengesien ende daerop gehadt het advijs soo van den seer eerweerdighen vader in Godt, onsen seer lieven ende getrauwen den bisschop van Ghendt als van onse lieve en ghetrauwe die president ende luyden van onsen Raede in Vlaenderen, gheneghen wesende ter bede ende begeerte van den voornoemden Lucas vanden Kerckhove, suppliant, hebben hem gheoctroyeert, gheconsenteert ende gheaccordeert, octroyeren, consenteeren ende accorderen, hem ghevende oorlof vuyt onse sunderlynghe gratie bij desen om te moghen printen ende drucken alderhande boecken, in wat taele dat het zij ende deselve binden, vercoopen, distribueren, oft seynden in alle onse landen ende

heerlichkeiten, behoudelick dat deselve eerst ende alvooren ghevisiteert ende geaprobeert sullen moeten wesen bij degene die daertoe macht hebben ende gheauthoriseert sijn naer ghewoonte ende de maniere van doen in sulcken saecken, ende dat op de verbeurte van sijn lijf sooverre men bevynt dat hij eenighe boecken geprint ofte vercocht hadde, die inhouden eenighe dwaelingen, secten ofte erreuren, ende van twintich Carolus guldenen voor elcken boeck, geen dwaelinghe ofte erreur inhoudende, die te voren niet en sal ghevisiteert ende gheaprobeert gheweest sijn. Bovendien sal hij oock ghehouden wesen hem te reguleren ende achtervolghen onse ordonnantie ende placcaeten, ghemaect ofte alnoch te maecken op 't stuk van de druckerie, ende daerop den behoorlichen eedt te doen in handen van Onsen Hoochbailliu van Ghendt oft sijnen lieutenant, dien wij daertoe comitteren. Ontbieden daeromme ende bevelen onsen seer lieven ende ghetrauwen, die hooftpresidenten ende luyden van onse Secreten ende Grooten Raede, bij den voornoemden van Onsen Raede in Vlaenderen ende allen anderen onse rechteren, officieren ende ondersaeten die dit aengaen ofte roeren sal moghen, dat sij de voorschreven suppliant van deze onse gratie, octroij, consent ende accord doen laeten ende ghedooghen rustelick, vredelick ende volcomentlick ghenieten ende ghebruycken, op de lasten ende conditien, in der vueghe ende maniere voorseyt, sonder hem te doen oft laeten geschieden eenich hinder, letsel oft moijenisse ter contrarien, want Ons alsoo ghelieft. Des toorconden hebben wij onsen grooten zeghel hieraen doen hanghen.

Ghegeven in onse stadt van Brussel, den veerthienden dagh der maent van meerte int jaer Ons Heeren duysent sesse hondert veertigh, ende van onsen Rijkke het neghentiende.

Ende was gheparapheert Rovt, ende gheseghelt met Sijnen Majesteits grooten seghel daeronder vuythangende, ghedruct in rooden wasse. Op den ploy van diere stont: „Bij den Coninck in sijnen Raede”, ende was onderteeckent: „De Gottignies”, ende op den dors stont: „Hedent 23en april 1600 veertich, heeft Lucas vande Kerchove int witte van dese ghedenommeert, ghedaen in handen van ons, hoochbailliu der stede van Ghendt onderschreven, den behoorelichen eedt daermede hij bij dese sijne commissie ende patent is belast, ons toorconden”. Ende was onderteeckent: „de gueneral baron Deijckelsbecq”.

Accordeert met sijn origineel naer collatie ende tegens gedaen bij mij, ondertekent notarius binnen Brugge residerende desen 21en mars 1672.

Philippus Vache, notaris. 1672.

VI

1672, 21 maart. Brugge.

Een door J. van Essche, notaris te Brugge geauthenticeerde kopie van het drukkersoctrooi, dat Filips IV koning van Spanje, op 21 januari 1648 had verleend aan de Brugse drukker Alexander Michiels.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279.

Philips, bij der gratien Godts, coninck van Castillien, van Leon, (etc.) allen denghenen die dese jeghenwoordighe sullen sien salut.

Doen te wetene dat wij ontfanghen hebben d'odtmoedighe supplicatie van Alexander Michiels, ghebooren in onse stadt van Brugghe, inhoudende dat hij eenighe jaeren soude gheleert hebben ende daernaer hem ghesteilleert in het lettersetten ende bouckvercoopersambocht, waerinne hij hem gheerne soude exerceren ende winckel houden, hebbende ons seer oitmoedelick ghebeden hem teene te consenteren ende verleenen het octroij daertoe noodich, soo eest dat wij tgene voorseyt is overgemaect ende daeroppe ghehadt 't advys soo van den eerwerdighen vaeder in Godt, onsen lieven ende ghetrouwen den bishop, als van onse lieve ende welbeminde, die van het magistrat onser voornoemde stadt van Brugghe, ghenegen wesende ter oodtmoedigher beden ende begheerte van den suppliant, hebben hem gheconsenteert, gheoctroyert ende gheaccordeert, hem ghevende oirlof ende licentie midts desen, dat hij binnen Brugghe voorseid sal moghen houden druckers ende boeckvercooperswinckel ende dienvolghende drucken, vercoopen ende distribueren alle soorten van boucken naerdien deselve behoorelyck sullen ghevisiteert ende gheabrobeert sijn, inghevolghe van den inhouden van den placate van 28 meerte van den jaere 1622, ende voorts generaelick alles te doene wes een goedt ghetrouwe bouckdrucker ende boeckvercooper schuldich ende ghehouden is te doene, hem regulerende voorts in alles inghevolghe van den voorseyde placate, midtsgaders alle andere ordinantien, ghedaen ende alnoch te doen op tstick van de druckerie ende vercoopinghe derselver boecken, ende elck point van diere niet wesende ghederogueert ofte te niet ghedaen bij naerghevolghe ordinantie, ende dat bovendien hij hem wel ende ghetrouwelick sal quytten int stick van de druckerie ende ghehouden wesen te doen den behoirelycken eedt, daertoe staende, in handen van onsen lieven ende ghetrouwen, den schauttet onser voorseyde stadt Brugghe, die wij daertoe committeren midtsdesen, onbie-

den daerom ende bevelen onse seer lieve ende ghetrouwe, de hooftpresidenten ende luyden van onsen Secreten ende Grooten Raeden, die president ende luyden van onsen provincialen Raede in Vlaenderen ende alle andere onse rechteren ende officieren diet behooren sal, dat zij den voorseyden suppliant van dese onse gratie, octroy ende consent in der vueghen ende manieren boven verhaelt, doen, laeten ende ghedooghen wredelich ende volcomelich ghenieten ende ghebruucken, sonder hem daerinne te doen of te laeten gheschieden eenighe hinder, letsel ofte moyennisse ter contrarieren, want ons alsoo gelieft. Des toorconden, hebben wij onse zeghel hieraen doen hanghen.

Ghegheven in onse stadt van Brussele den eenentwintighsten dach der maendt january, in den jaere Ons Heeren duysent ses hondert ende achtenveertich, ende van onse Rijcke het 27e.

Rovt; op den ploy gheteekent: „Bij den Coninck in sijnen Raede”, ende was onderteekent: „J. Blom”, ende gheseghelt met eenen zeghel in rooden wasse daeronder aen vuythanghende; voorts stont op den ploy: „Den onderschreven rudder heere van Synghem, schoutteeten der stadt van Brugghe verclaert dat Alexander Michiels in sijn handen heeft ghedaen den eedt, daermede hij in dese sijne commissie belast wort, op den 14e Ougst 1600 vichtich, toorconden”, ende was onderteekent: „N. Francen De Vulder 1650”.

Naer collatie ghedaen jeghens sijn origineel is dese copie daermede bevonden t'accorderen bij den onderschreven notaris publyck binnen der stede van Brugghe residerende, gheadmitteert tot exercitie van diere bij hooghe ende moghende heeren van den provinciaelen Raede in Vlaenderen. Quod attestor, desen 21 Maerte 1672.

Jacq. Van Essche, notaris. 1672.

VII

1672, (maart) Brugge.

Een door M. Aerts, notaris te Brugge geauthenticeerde kopie van het drukkersoctrooi, dat Filips IV, koning van Spanje, op 24 maart 1625 werd verleend aan de Brugse drukker Jan Clouwet.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279.

Philips, bij der gratie Godts, coninck van Castillien, van Leon, (etc.) alle dengeenen die dese jeghenwoordighe sien sullen, saluyt.

Wij hebben ontfanghen d'oetmoedighe supplicatie van Jan

Clouwet, gheboren binnen Brugghe, oudt vierentwyntigh jaeren, inhoudende dat hij hem geirne soude generen met drucken ende boecken te vercoopen, als wesende vrij meesterssoone, maer alsoo hij daertoe van noode heeft ons octroij, badt ons zeer odtmoedelic dat wij hem souden willen verleenen onse ghewoone-licke brieven daertoe dienende, doen te weten dat wij tgene voorseid is overgemaect ende daerop ghehadt het advijs van onse lieve ende welbeminde burgemeester ende schepenen onser voorseide stede van Brugghe, gheneghen wesende ter bede van den voorseiden Jan Clouwet, suppliant, hebben hem gegunt, geoctroyeert ende gheaccordeert, gunnen, octroyeren ende accorderen uuyt sonderlijcke gratie bij dese, dat hij voortaan sal moghen prenten ende drucken alderhande gheapprobeerde ende gecensureerde boucken in wat taele het soude moghen wesen, ende deselve vercoopen ende uytreycken in alle de landen van onse ghehoorsaemhey, daer ende alzoo hem goetduncken sal, op last ende conditie nochtans dat hij, suppliant, niet en sal moghen drucken ofte vercoopen eenighe boucken inhoudende eenighe erreur ofte dwaelynghen, op de verbeurte van zijn lijf, ende van twyntigh carolus guldenen voor elcken bouck geene dwaelynghen behelsende ende niet gecensureert. Die suppliant wort oock ghehouden t' achtervolghen onse placcaeten ende andere ordonnantien ghemackt ende alnoch te maecken op het stuck van druckerie ofte prenterie, ende daerop te doen den behoorlick en eedt in handen van onsen hooghbailliu der voorseide onse stede van Brugghe ofte sijnen stadthouder, die wij daertoe committeren; ontbieden daeromme ende bevelen onsen seer lieven ende ghetrauwen die hooftpresidenten ende luyden van onsen Secreten ende Grooten Raeden, president ende luyden van onsen Raede in Vlaenderen, de voornoemde hooghbailliu onser stede van Brugghe ende alle meer onse rechteren, officieren ende ondersaeten dien dit aengaen oft roeren sal moghen, dat sij den voornoemden suppliant van dese onse gratie ende octroij doen laeten ende ghedooghen rustelick, vredelick ende volcommentlick ghenieten ende ghebruycken, op de lasten ende conditien in der voeghen ende manieren soo voorseid is, sonder hem te doen oft laeten gheschieden eenich hinder, letsel oft moyenisse ter contrarian, want ons alzoo belieft. Des toorconden hebben wij onsen grooten zeghele hieraen doen hanghen.

Gegheven in onse stad van Brussel, den vierentwyntieghsten van meert int jaer Ons Heere duysent seshondert vijfventwintich, ende van onsen Rijkke het vijfvenveertichste.

V piet Vt, op den ploy: „Bij den Coninck in zijnen Raede”,

onderteeckent: „De Gottignies”, ende ghezeghelt met Sijne Majesteits zeghel in rooden wasse daeronder uuthanghende.

Accordeert met sijn origineel, naer collatie daerjehens ghe-daen, bij mij notaris onderschreven binnen Brugghe resideren-de, toorkonden.

Michiel (?) Aerts, notaris. 1672.

VIII

1672, 15 september. Brussel.

De Raad van State brengt voor de Spaanse gouverneur-gene-raal advies uit betreffende het rekwest van een zekere Zéleux. Hij meent dat het niet opgaat dat ondergeschikte regeringslicha-men octrooien verlenen voor het uitgeven van kranten en dat aan Foppens het uitsluitend octrooi voor heel de Spaanse Neder-landen zou moeten toegekend worden; op voorwaarde echter dat hij ook Vlaamse kranten op de markt zou brengen.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846 : Origineel, dat vergezeld gaat van de minute. Op de rand boven-links pag. 1 „Recepte le 19 septembre 1672”; beneden-links pag. 2 „Absens les baron de Bergeyck et chancelier de Brabant”.

Monseigneur,

Certain Zéleux ayant représenté par requeste à nous remise par V.E. que dans les provinces obéissantes au Roy, plusieurs se mesleroient de faire, composer, imprimer et distribuer des gazettes, contre son royal service et bien publicq, nous avons envoyé ladite requeste à l'avis des magistrats, où nous estions informez qu'elles se distribuoiert, à scavoïr d'Anvers, Bruges et Gand; sur quoy ceuxcy nous advisent que certain de Graet auroit le 17e de novembre 1666 obtenu permission et octroy de ceux du Conseil de Flandres pour en ladite ville de Gand pouvoir imprimer et vendre lesdites gazettes, à condition qu'elles seroient visitées et corrigées par un conseiller du conseil illecq, ainsi qu'il auroit esté pratiqué et se practiqueroit encores à présent. Et ayans considéré le tout, il nous a semblé qu'il ne convient nullement de permettre à tant de différentes personnes de faire des gazettes, pour les contrariétez, incongruitez et indis-crétions, qui s'y glissent, au grand préjudice de Sa Majesté et du publicq, et qu'il ne touche aussy pas aux subalternes, comme au conseil en Flandres, ny autres, d'accorder semblables permis-sions, et de suite que V.E. pourroit estre conseillée d'ordonner au Conseil Privé de faire dépescher au gazetier de cette ville Foppens un octroy exclusif, sous les conditions et règlement à concevoir et à luy prescrire, et entre autres, qu'il debvrat aussy

faire des gazettes en flameng, pour la satisfaction de ceux qui ne scavent pas la langue françoise.

Ainsy advisé au Conseil d'Etat du Roy, tenu à Bruxelles le 15e de septembre 1672. (get.) D'Ennetières, Blondel, Locquet.

IX

1674, 30 juli. Brugge.

Het magistraat van Brugge laat weten dat het nog geen advies kon geven betreffende het rekwest van Adriaan Foppens, gericht tegen de gazettiers van Brugge, omdat de suppliant tot nog toe verzuimde zich bij het magistraat aan te bieden om gehoord te worden.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280 : Origineel.

Messeigneurs,

Nous avons reçu les iteratives de Vos Seigneuries Illustrissimes du cinquième de ce mois qui n'ont été livrées que le 27e du mesme mois, nous enchargans de reserver Vos Seigneuries Illustrissimes de nostre avis, sur ce qui se requiert par la requeste présentée à Sa Majesté de la part du docteur Foppens, que nous avons reçu le dernier de may avecq lettres closes de Vos Seigneuries Illustrissimes du seiziesme d'avril auparavant, à quoy nous eussions déjà satisfaict, mais comme il convenoit ouir les intéressez, ainsy que nous estions enchargez par lesdites lettres, nous avons à ce préfigé un terme péremptoir de huit jours, sans que le suppliant les ayt faict adjourner pour y dire, de manière que la faute que nous n'avons reservé Vos Seigneuries Illustrissimes de nostre avis se tient au suppliant, à la diligence duquel lesdites adjournemens ne devoient faire, parmy ce prians aux bonnes grâces de Vos Seigneurs Illustrissimes estre recommandez, demeurons en tout respect, Messieurs, de Vos Seigneuries Illustrissimes très humbles et très obeissans serviteurs, bourgmaistre, eschevins et conseil de la ville de Bruges.

C. Van Voldens. 1674.

Le 30e de juillet 1674.

M. Doudenhoven.

X

1716.

Andries Wijdts, boekdrukker en boekverkoper te Brugge, vraagt de toelating om te Brugge een krant „De Brugsche courante”, uit te geven, die in hoofdzaak uittreksels van Hollandse kranten zou bevatten.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 2029 : Onvolledig afschrift. waarop volgende mededelingen,

door een andere gelijktijdige hand staan geschreven : „ Advis du Conseil de Flandre, fait à Bruxelles le 30e de septembre 1716 ”; „ Son Excellence ayant eu rapport du contenu en cette requeste et de l'avis y reservy, déclare que ce que le suppliant requiert ne se peut accorder, fait à Bruxelles le 19 février 1717 ”.

Aen Sijne Excellentie,

Verthoont seer oodtmoedelijck Andries Wijdts, boeckdrucker ende vercooper tot Brugge, dat hij aldaer geirne soude drucken een Brughsche Courante, ende alsoo hetselve niet en magh te gebeuren, tensy ende alvooren eerst voorsien te wesen van eene permissie van Uwe Excellentie, oorsaecke hij hem keert tot deselve, oodtmoedelijck biddende gedient te wesen, aen den suppliant te vergunnen, consenteren ende toe te laeten alleen te moegen drucken ende vercoopen, De Brughsche courante, getrocken uuyt de Haegsche, Amsterdamsche ende Haerlemsche gazetten, alsoock eenighe extraiten ofte relaesen uuyt deselve, ende soo voorts : d'welck doende etca.

(get.) Peterbroeck.

XI

1717, 15 februari.

De Raad van Vlaanderen brengt een afwijzend advies uit over de aanvraag van Andries Wijdts om te Brugge een „ Brughsche Courante ” te mogen uitgeven.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 2029 : Origineel.

Monseigneur,

Pour reservir Votre Excellence de l'avis nous demandé sur la requête présentée à Sa Majesté par André Wijts, imprimeur et libraire dans la ville de Bruge, requérant octroy ou la permission de pouvoir composer et imprimer la Gazette de ladite ville, hors celles de la Haye, d'Amsterdam et Harlem, et aussi pour débiter des extraits et relations particulières, nous dirons, Monseigneur, qu'ayant fait communiquer ladite requête à Augustin Graet, gazettier de cette ville, pour y dire pardevant un d'entre nous, lequel au jour servant a allégué qu'il étoit notoir dans toute cette province que Sa Majesté auroit été servie par renouvellement des octroys accordez à ses prédécesseurs, de luy permettre l'impression de la gazette de cette ville, en quoy il auroit continué sans aucune opposition, même si avant que Hérôme et Dominicq Vander Wee s'étants émancipez d'imprimer aucuns extraits des gazettes d'Hollande et autres à son préjudice, nous les aurions sérieusement interdit ladite impression par sentence

du 15 fevrier 1716, et qu'ainsy il étoit dans la pensée, que la poursuite du suppliant provenoit par la suggestion et par un esprit de vengeance desdits Vander Wee. Et pour rendre illusoire ladite sentence et que d'ailleurs le rescribent auroit obtenu son octroy à titre onéreux, et en veue qu'il n'avoit pas d'autre gazetier dans cette province, le suppliant de son côté at avancé que le rescribent par son octroy n'auroit obtenu que l'impression de la gazette de cette ville, et qu'ainsy il ne seroit pas défendu d'imprimer les gazettes dans les autres villes de cette province, que même dans le temps de l'octroy des prédecesseurs du rescribent on auroit imprimé des gazettes dans ladite ville de Bruge, dont il en a produit deux de l'année 1678, que pareillement ladite sentence de ce conseil ne regarderoit en aucune manière le suppliant ou les imprimeurs des autres villes, mais uniquement ceux de la ville de Gand en conformité dudit octroy, et que d'autre côté le suppliant ne feroit en aucune manière cette poursuite par suggestion ou vengeance des nommez Vander Wee. De tout quoy nous ayant été fait rapport, nous sommes d'avis, à très humble correction, Monseigneur, que Votre Excellence pourroit être servie d'éconduire le suppliant de sa demande, eu égard que le rescribent at obtenu son octroy à titre onéreux, et en veue qu'il n'y avoit jamais eu qu'un seul gazetier dans la province de Flandres, sauf que l'année 1678 on auroit souffert sans aucun octroy d'imprimer la gazette dans ladite ville de Bruge pendant que ce Conseil y étoit réfugié, à raison que la ville de Gand dans ce tems là étoit prise et occupée par la France, ce qui a cessé au même instant que le conseil fut retourné après l'évacuation de ladite ville, faite au mois de mars 1679, de manière qu'on a jamais eu qu'un gazetier dans cette province, qui est aussi obligé, suivant son octroy, de présenter tout ses exemplaires, tant des gazettes que des extraits et relations des lettres et autres gazettes, à ce conseil pour en avoir l'approbation, et ainsy éviter tout ce qui pourroit offenser l'Etat ou autres souverains étrangers, outre que le gazetier étant obligé de payer de grandes sommes à ses correspondans pour avoir toujours des nouvelles seures, il ne pourroit continuer cette dépence, si un autre en tireroit le proffit par les impressions des extraits des gazettes étrangères, si abondantes dans ce pays, nous remettans néanmoins à la prudence supérieure de Votre Excellence, renvoyans ladite requête et sommes en très profond respect, Monseigneur, de Votre Excellence, les très humbles et très obéissants serviteurs, les président et gens

du Conseil provincial de Sa Majesté Impériale et Catholique ordonnés en Flandre. (*ondertekening onleesbaar*).

Gand, ce 15 février 1717.

XII

1721, 12 maart.

Andries Wijdts, gezworen boekhandelaar en drukker te Brugge, verzoekt de keizer om de toelating tweemaal per week een krant te mogen uitgeven, waarin hij de belangrijkste gebeurtenissen, vooral in verband met het handelsleven, zou mededelen.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 2029 : Minute, waarop boven-rechts staat geschreven : „Lettres selon la minute aux conseillers fiscaux du Conseil en Flandre, fait à Bruxelles, le 12 mars 1721”.

A l'Empereur et Roy en son Conseil d'Etat,

André Widts, libraire et imprimeur juré de la ville de Bruges, remontre avec un très profond respect à Votre Sacrée Majesté qu'il conviendrait de faire imprimer dans ladite ville de Bruges deux gazettes ou relations par semaines de ce qui se passe dans les principales places de commerce et autres des pays étrangers, pour la commodité du publicq, et notamment pour celle des marchands et négocians de ladite ville et des environs, qui ne sont pas régulièrement informé de ce qui se passe dans les pays étrangers, chose qui leur est cependant nécessaire de sçavoir pour le bon arrangement de leur commerce et la destination de leurs vaisseaux et de leurs envoys et achats, etc. Il est certain qu'il en résulteroit plusieurs autres utilitez très grandes, et comme ces gazettes ne peuvent s'imprimer sans un privilège ou octrois de Votre Sacrée Majesté, et à un seul imprimeur à l'exclusion de tous autres de la susdite ville, sans quoy il ne pourroit survenir aux frais des correspondances qu'il seroit obligé d'avoir à ce sujet, ce qui fait prendre la liberté au remonstrant de se mettre aux pieds de Votre Sacrée Majesté, la suppliant très humblement d'être servie d'accorder au remonstrant le privilège ou octrois sus-mentionnez dans la forme accoutumée, avec la liberté de vendre et distribuer lesdites gazettes par tout, ce faisant etc.

XIII

1721, 12 oktober. Gent.

De raadsheren - fiscaal van de Raad van Vlaanderen brengen advies uit bij het rekwest van Andries Wijdts, die om toelating verzocht om te Brugge tweemaal in de week een krant uit te geven, waarin hij de belangrijkste gebeurtenissen, vooral in verband met het handelsleven, zou mededelen. De Raad ziet hier-

tegen geen bezwaar, indien dit gebeurt na het verstrijken van het octrooi van Augustinus Graet of indien Wijds, in overleg met Graet, zijn krant zou laten verschijnen buiten de maandag en de donderdag, waarop de krant van laatstgenoemde van de pers komt.

Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 2029 : Origineel.

Sire,

André Widts, libraire et imprimeur juré de la ville de Bruges, demande par la requête cy-rejointe le privilège ou octroy pour pouvoir vendre et distribuer deux gazettes par semaine, de ce qui se passe dans les principales villes et places de commerce et autres des pais étrangers, pour la commodité du public et notamment pour celles des marchans et négocians de ladite ville de Bruges; avant d'y disposer Votre Majesté est servie de nous ordonner de la réserver de notre avis et de l'advertir, s'il y auroit quelque'inconvénient d'accorder ledit octroy au suppliant pour y satisfaire, dirons, Sire, qu'ayant fait délivrer copie de ladite requête à Augustin Graet, imprimeur juré des placarts et ordonnances de Votre Majesté par son privilège spécial, obtenu à titre onéreux, lequel a allégué ledit titre, et que le suppliant auroit recelé dans sadite requête qu'il avoit autrefois adressé à Votre Majesté en l'année 1716 pour avoir la même grâce, et qu'il avoit été éconduit après que Votre Majesté avoit veu l'avis du Conseil en Flandres, requérant que nous eussions envoyé copie de l'avis lors rendu, ce qu'ayant été par nous considéré et notamment les raisons alléguées dans ladite rescription, dont nous joignons icy copie, il nous paroît, à correction trez humble, qu'elles sont trop bien fondées pour nous en départir, et partant nous y conformons. Quant à ce que Votre Majesté nous ordonne de l'avertir s'il y auroit quelque'inconvénient d'accorder ledit octroy, nous n'en voyons aucun, quand l'engagement où elle est entrée avec ledit Graet viendrait à cesser, ou que le suppliant pourroit s'entendre avec luy en permettant le débit et imprimerie sur d'autres jours que le lundy et jeudy, que ledit Graet débite sa gazette, et à condition qu'elle seroit visitée et corrigée, soit par le principal officier de Votre Majesté dans ladite ville, soit par le bourgmaitre dans son absence. Parmy quoy espérant d'avoir satisfait à ses ordres, nous renvoyons ladite requête et pièces jointes et sommes dans un trez profond respect et soumission, Sire, de Votre Majesté Impériale et Catholique,

les trez humbles et très obéissans serviteurs et sujets, les Conseillers fiscaux de Sa Majesté Impériale et Catholique au Conseil Provincial de Flandres.

(get.) L. dela Villette, B. Michel.

Gand, ce 12 octobre 1721.